

YKSIKÖN 2. PERSOONA VAALALAISNUORTEN PUHEKIELESSÄ

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
15.1.2021

Antti Niskanen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Aiempi tutkimus	2
2. TEORIAMETODIT	4
2.1. Sosiolingvistiikka ja dialektologia	4
2.2. Yksikön 2. persoonan viittaussuhteet	6
2.3. Aineisto ja sen käsittely	6
3. ANALYYSI	9
3.1. Yksikön 2. persoonan varianttien kvantitatiivinen jakauma	9
3.1.1. Varianttien kvantitatiivinen jakauma toteamuslauseissa	10
3.1.2. Varianttien kvantitatiivinen jakauma kysymyslauseissa	12
3.2. Yksikön 2. persoonan viittaussuhteet	14
3.2.1. Deiktisesti spesifit viittaukset	14
3.2.2. Avoimeen yksikön 2. persoonaan viittaaminen	17
3.3. Sukupuolten väliset erot	18
4. PÄÄTÄNTÖ	19
LÄHTEET	21

1. JOHDANTO

1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset

Tutkin kandidaatintutkielmassani yksikön 2. persoonan käyttöä vaalalaisnuorten puhekielessä. Suomen yleiskielessä toimiva yksikön 2. persoonan variantti on *sinä*, ja muita suomen puhekielessä esiintyviä varianteja ovat muun muassa laajalle levinneet *sä* ja *sää* ja paikallisemmassa käytössä olevat *sie* ja *nää*. Tutkimusaineistonani toimii neljä noin puolentunnin mittaista parikeskustelua. Tutkimukseeni osallistuneet informantit ovat Vaalan lukion opiskelijoita. Parikeskusteluiden parit ovat jakautuneet kahteen poikapariin ja kahteen tyttöpariin. Kaikki tutkimukseni informantit ovat eläneet Vaalassa koko ikänsä.

Vaalan kunta on Pohjois-Pohjanmaahan kuuluva kunta, joka sijaitsee Oulun ja Kainuun murrealueiden rajalla. Oulun murre lasketaan kuuluvaksi Pohjois-Pohjanmaan murrealueeseen ja osaksi länsimurteita ja Kainuun murre savolaismurteiden alueeseen osaksi itämurteita. Murrekartoissa Kainuun ja Oulun murrerajan on perinteisesti ajateltu menevän keskeltä Vaalan kirkonkylää, mikä juontaa juurensa jo Kettusen (kartta 112) teettämien murrekarttojen rajoihin, jolloin Vaalan kunnan alueella oli Säräisniemen pitäjä. Kaikki tutkimukseni informantit asuvat kirkonkylällä eli keskellä tätä kuvitteellista murrerajaa.

Variotantistisen tutkimuksen kannalta Vaala on hedelmällinen tutkimuskohde johtuen sen sijainnista kahden murrealueen rajalla. Vaalan hallinnollisen siirtymisen Kainuusta Pohjois-Pohjanmaahan vuonna 2016 voidaan nähdä tietynlaisena osoituksena vaalalaisten oululaistumisesta.¹ Tämän yhteyttä murteen kehitykseen on toki vaikea osoittaa, vaikkakin kontaktien voidaan olettaa lisääntyneen Oulun suuntaan.

Tutkielmani tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Mitä yksikön 2. persoonan varianteja vaalalaisnuorten puhekielessä esiintyy ja mikä on niiden kvantitatiivinen jakauma?
- Miten yksikön 2. persoonalla viitataan aineistossani deiktisesti spesifisti ja miten avoimesti?
- Onko sukupuolten välillä havaittavia eroja kahden aiemman tutkimuskysymyksen suhteen?

¹ Valtiovarainministeriön tiedote 5.2.2015

- Onko oululainen paikallispiirre *nää*-pronomini levinnyt Vaalaan ja millainen asema sillä on?

Yksi mielenkiinnonkohde tutkimuksessani on *nää*-pronominivariantin mahdollinen leviäminen Vaalan murteeseen. Harri Mantila (2010: 43) on nimennyt *nää*-pronominivariantin ekspansiiviseksi oululaiseksi murrepiirteeksi. *Nää*-pronominivariantin ekspansiivisuudesta on nähty viitteitä muilla Oulun rajamurteiden alueilla, esimerkiksi keskipojan murrealueella Nivalassa (Viitasalo 2005: 47). Tulen tutkielmani analyysi-osiossa vertaamaan saamiani tuloksia Mantilan kokoamiin tuloksiin vuodelta 2019 ja Viitasalon pro gradu -tutkielman tuloksiin vuodelta 2005. Mantilan tuloksissa edustuvat oululaisnuoret ja Viitasalon pro gradu -tutkielmassa murrealueen raja-alueiden nuoret.

1.2. Aiempi tutkimus

Vaalan murretta ei ole aiemmin juurikaan tutkittu. Viimeaikaista ja nuoriin kohdistuvaa puhekielen tutkimusta Vaalassa ei ole tehty lainkaan. Kainuun murteita laajasti tutkinut Alpo Räisänen on tutkimuksissaan sivunnut Vaalaa, ja Räisänen onkin lukenut koko Vaalan kunnan alueen osaksi Kainuun murrealuetta (1972: 13). Kuitenkin *Oulujärven ympäristön murrekirjassa* Räisäsen kaikki vaalalaiset informantit ovat kunnan itäisten eli Kainuun puoleisten sivukyläin, kuten Jaalangan ja Kankarin, asukkeja (2001: 118–210). Kettusen murrekartoissa (kartta 112) taas on selvästi nähtävissä, että itäisimmät Vaalan alueet ovat osa Kainuun murrealuetta ja läntisimmät osat Pohjois-Pohjanmaan murrealuetta.

Kettusen murrekartan mukaan Vaalassa vanhastaan esiintyviä yksikön toisen persoonan variantteja ovat *sinä*, *sä* ja *sa*, jotka esiintyvät vanhastaan laajemmin myös Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueilla. Yksikön 1. persoonan *mää*- ja yksikön 2. persoonan *sää*-variantteja Kettunen on alun perin pitänyt lounaismurteille tyypillisinä piirteinä. (kartta 112.) *Mää*- ja *sää*-varianttien on sittemmin nähty laajentuneen laajasti sekä länsi- että itämurteisiin, minkä vuoksi *sää*-variantin mahdollista ilmenemistä vaalalaisnuorten puheessa ei voida suoraan pitää Oulun tai Kainuun murteen vaikutuksena Vaalan murteeseen (Kettunen: kartta 112; Nuolijärvi, Sorjonen: 66). Kainuun murteessa vanhastaan pääpainollisen tavun pitkä *ä* on diftongiutunut *-eä*:ksi, mikä osaltaan on voinut vaikuttaa siihen, että *sää*-variantti ei ole saanut edustusta Vaalassa (Räisänen 1972: 31). Räisänen (1982: 16) on kuitenkin raportoinut, että Vaalan alueella on jo 1960-luvulla ollut

havaittavissa kainuulaisten diftongimuotojen väistymistä pohjalaisten pitkävokaalisten muotojen tullessa tilalle.

Viimeaikaisemman tutkimuksen perusteella Oulun alueen murteessa on jopa viisi yksikön toisen persoonan varianttia: *sää*, *sä*, *sinä*, *nää* ja *nä* (Mantila 2010: s. 40–43). *Nää*-pronomini on Oulussa syntynyt paikallispiirre, ja ajan saatossa siitä on tullut Oulun murretta vahvasti leimaava piirre. Alun perin *nää* on esiintynyt lyhyenä muotona *nä* ja se on syntynyt *kO*-liitepartikkelisissa vaihtoehtokysymyksissä *sinä*-muodon lyhentyessä seuraavalla tavalla: *tuukko sinä* > *tuukkosnä* > *tuukko nä*. *Nää*-pronomini on Mantilan mukaan edelleen selkeästi yleisempi *kO*-liitepartikkelisissa kysymyslauseissa. Alun perin *nää*-pronomini onkin esiintynyt vain kysymyslauseissa ja lyhytmuotoisena, mutta nykypuhekielessä pidempi muoto on enemmistössä. Mantila nimeää *nää*-pronominin ekspansiiviseksi murrepiirteeksi. (Mantila & Pääkkönen 2010: 40–43.) Näin ollen *nää*-pronominivariantin leviämistä Vaalaan voidaan pitää merkkinä Oulun murteen vaikutuksesta Vaalan murteeseen.

2. TEORIAT JA METODIT

2.1. Sosiolingvistiikka ja dialektologia

Tutkimukseni edustaa perinteistä dialektologista ja sosiolingvististä variaationtutkimusta. Sekä dialektologinen että sosiolingvistinen variaationtutkimus tutkivat kielen olemusta ja siinä tapahtuvia muutoksia. Tutkimukseni analyysi nojaa vahvasti labovilaiseen variaationtutkimukseen, jossa keskeistä on tutkia käsillä olevaa kielenpiirrettä sen kvantitatiivisen jakauman kannalta yhteisön sisällä. (Kunnas 2007: 81–82.)

Dialektologiassa eli murteentutkimuksessa on perinteisesti keskitytty löytämään alueellisesti yhtenäisiä kielimuotoja, joiden perusteella on voitu määritellä tietyn alueen oma aluemurre. Vanhastaan dialektologisessa tutkimuksessa esiin tulleita alueellisesta kielimuodosta poikkeavia muotoja on pidetty lipsahduksina, tai niitä ei ole huomioitu lainkaan. (Kunnas 2007: 81.) Martti Rapola näkee murteiden historian ja kehityksen liittyvän ennen kaikkea maantieteeseen; murteet ilmentyvät aina paikallismurteissa. Ennen nykyaikaista infrastruktuuria välimatkat ja kulkuyhteyksien vähyys pitäjien ja maakuntien välillä ovat mahdollistaneet murteiden kielellisen kehityksen eri alueilla. (1961: 13–14.)

1960-luvulta lähtien osaksi kielen variaationtutkimusta tuli sosiolingvistiikka. Dialektologian keskittyessä kielen alueellisiin eroihin sosiolingvistiikka tutkii kieltä suhteessa sosiaaliseen ympäristöön. (Nuolijärvi 2000: 13.) Vuonna 1975 Suomen Akatemia rahoitti hankkeen, jonka tarkoituksena oli selvittää, millaisia vaikutuksia kaupungistumisella on suomen puhekieleen (Mantila 2004: 322). Tätä hanketta voidaan pitää yhtenä suurena vaikuttajana sosiolingvistiikan kehittymiselle suomalaisessa kielen variaatioon keskittyvässä tutkimuksessa. Hanke on ollut Suomessa edistyksellinen myös sen suhteen, että sen myötä nuoret hyväksyttiin osaksi informanttien joukkoa (Lappalainen 2001: 76). Tätä ennen etenkin murteentutkimuksessa käytetyt informantit ovat olleet pääsääntöisesti iäkkäitä. Sosiolingvistisen tutkimuksen asemasta tänä päivänä kertoo paljon se, että joidenkin tutkijoiden piirissä dialektologiaa pidetään yhtenä sosiolingvistiikan osa-alueena (Kunnas 2007: 81).

Sosiolingvistinen variaationtutkimus voidaan jakaa mikro- ja makrososiolingvistiikkaan. Makrososiolingvistiikka tutkii kielen variaatiota esimerkiksi kielen vaihdon, kielen

kuoleman ja kieliasteiden kannalta. Mikrososiolingvistiikassa on keskitytty tutkimaan sosiaalisten tekijöiden vaikutusta yksilöiden välisiin kielenpiirteiden eroihin. (Nuolijärvi 2000: 15.) J. K. Chambers (1995: 10) on nimennyt kolmeksi suurimmaksi kielellisen variaation vaikuttajaksi iän, sukupuolen ja luokan.

Toinen sosiolingvistiikan kahtiajako on tehty demografisen ja interaktionistisen sosiolingvistiikan välillä. Demografinen eli korrelaationistinen sosiolingvistiikka tutkii puhekielessä esiintyvien kielenpiirteiden suhdetta sosiaalisiin muuttujiin. Interaktionistinen eli vuorovaikutukseen keskittyvä sosiolingvistiikka keskittyy puhetilanteen tutkimiseen. (Nuolijärvi 2000: 15–16.)

Koska tutkimukseni informantit ovat iältään ja sosioekonomisen taustansa puolesta hyvin lähellä toisiaan, sosiaalisten erojen kannalta sukupuoli on ainoa oleellisesti tutkimukseni informantteja erottava tekijä, jota tutkin analyysiosiossa. Yhtenä sukupuolia erottavana tekijänä sosiolingvistiikassa on pidetty sitä, että pojat ja miehet suosivat puheessaan enemmän paikallisia murrepiirteitä kuin tytöt ja naiset. Tytöt ja naiset taas suosivat puheessaan enemmän laaja-alaisia puhekielisyyspiirteitä. Joidenkin murrepiirteiden, kuten svaavokaalin, on huomattu leimautuneen maskuliiniseksi piirteiksi. (Lappalainen 2001: 84–85.) Mantila on esitellyt mallin (2004: 329), jonka mukaan tietynlaisia puhekielen piirteitä voidaan pitää joko maskuliinisina tai feminiinisinä. Stigmatisoituneet maakuntapiirteet, kuten itämurteiden diftongiutumisen ja vokaalienvälinen *h*, voidaan nähdä karskiutena, työväenluokkaisuutena ja maskuliinisuutena, jolloin miehet ovat omaksuneet ne helpommin. Pääkaupunkiseudun piirteitä, kuten jälkitavujen A-loppuisten vokaaliyhtymien edustumista monoftongina, voidaan pitää feminiinisinä puhekielen piirteinä. Jotkin yleistyvät paikallispiirteet, kuten persoonapronominit *mie* ja *sie*, nähdään positiivisina, ja niiden käytössä ei ole nähtävissä sukupuolijakaumaa samalla tavalla kuin stigmatisoituneissa maakuntapiirteissä. (Mantila 2004: 329–333.)

2.2. Yksikön 2. persoonan viittaussuhteet

Yksikön 2. persoonaa viittaavana indeksinä voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Yksikön 2. persoonalla muiden persoonapronominien ohella tarkoitetaan yleensä puhetilanteessa osallistujien rooleja koodaavia indeksejä (Siewierska 2004: 1). Sen, mihin yksikön 2. persoonalla vuorovaikutuksessa viitataan, määrää puhetilanne. Keskustelijoiden välinen puhetilanne synnyttää kulloiseen tilanteeseen indeksisen taustan, jota vasten puhetilanteen merkityksiä peilataan. Yksikön 2. persoonan viittaussuhteiden suhteen puhetilanteen indeksinen tausta kertoo keskustelijoille, mihin yksikön 2. persoonan muodolla kulloinkin viitataan. (Suomalainen 2018: 323.)

Suomalainen (2018: 323) kutsuu ankkuroinniksi toimintaa, jossa persoonaviittauksia kytetään puhetilanteeseen, sen osanottajiin ja kontekstiin. Nimityksellä *deiktis* tarkoitetaan sellaisia kieliopillisia ja leksikaalisia elementtejä, joilla puhetilanne ankkuroidaan kontekstiinsa ja aikapaikkaisiin kehyksiinsä. Verbiin liittyviä kieliopillisia deiktisiä keinoja ovat persoonapäätteet ja tempus, joilla suhteutetaan puhetilanne kerrottavana olevaan tapahtuma-aikaan. Nominaalisia deiktisiä keinoja ovat persoona- ja demonstratiivipronominit. (Visk §1423.) Deiktisesti spesifissä yksikön 2. persoonan viittauksessa puhuja ankkuroi viittauksen keskustelukumppaniin tai muuhun spesifiin vastaanottajaan. Avoimessa viittauksessa puhuja ei ankkuroidu spesifisti vastaanottajaan tai muuhun spesifiin kohteeseen. (Suomalainen 2018: 329–330.) Yleinen suomen puhekielessä esiintyvä yksikön 2. persoonan avoin viittaus on sinä-passiivi.

2.3. Aineisto ja sen käsittely

Aineistona tutkielmassani toimii itse keräämäni parihaastattelut ja niistä tekemäni litte-roinnit. Parihaastatteluun osallistui neljä paria, ja jokaista paria on haastateltu noin puolituntia, jolloin aineiston kokonaispituus on noin kaksi tuntia. Haastattelut on suoritettu syys-lokakuussa 2020 Vaalan lukiolla kahdessa osassa siten, että ensimmäisessä sessiossa haastattelin kolme paria ja toisessa sessiossa yhden parin. Parihaastattelu suoritettiin siten, että haastateltava pari jäi yksin tyhjiin luokkahuoneeseen keskustelemaan vapaavalintaisista aiheista. Informanteilla oli käytössään myös keskustelua ohjaava keskusteluaihelista siltä varalta, että he eivät keksi mistä keskustella. Keskusteluaihelista on lainattu

Sirkku Löppösen pro gradu -tutkielmasta (2015: liite 1). Valitsin menetelmäksi parikeskustelun, koska tutkimukseni aihe huomioon ottaen parikeskustelu takaa paremman mahdollisuuden saada yksikön 2. persoonan ilmentymiä kuin tutkijan ja haastateltavan välinen keskustelu. Toisekseen parihaastattelu antaa mahdollisuuden keskustella ilman ulkopuolista tarkkailijaa, jolla voi olla vaikutusta puheeseen. (Mantila 2019: 258.)

Informantit ovat 16–17-vuotiaita ja heistä neljä on tyttöjä ja neljä poikia. Olen nimennyt aineistossa esiintyvät informantit peitenimillä, jotka paljastavat informanttien sukupuolen. Parit ovat jakautuneet seuraavanlaisesti: Ossi ja Nestori, Päivi ja Anja, Jesse ja Juha ja Birgitta ja Kaarina.

Labovilaisen variotanisien sosiolingvistiikan tutkimuksen periaatteiden mukaisesti tutkittavasta aineistosta kirjataan kaikki tutkittavan ilmiön esiintymät, ja niitä tutkitaan yhteydessä kielenulkoisiin muuttujiin (Wardhaugh 2015: 158–159). Kielenulkoisista muuttujista sukupuoli on ainoa relevantti muuttuja, jota tutkin analyysissä, koska aineistoni informantit ovat iältään ja sosioekonomiselta asemaltaan lähellä toisiaan.

Olen litteroinut kaikki vuorot, joissa esiintyy yksikön toisen persoonan variantteja. Olen rajannut tutkimuksestani ulkopuolelle kaikki yksikön 2. persoonan taivutusmuodot. Yhden *sinä*-variantin sisältävän vuoron olen jättänyt aineistosta kokonaan pois, koska se oli luettu suoraan keskusteluaihelestasta, jolloin esiintymä ei ollut puhekielen tutkimukseen sopiva (esimerkki 1.). Lisäksi aineistossa on yksi pikapuheen myötä syntynyt *kO*-liitepartikkelin jäljessä lyhentyneenä oleva yksittäinen *s*, jota en ole ottanut osaksi varianttien joukkoa (esimerkki 2.).

(1) *no, kuuleppa miksi sinä valitsit lukiom peruskoulun jäläkee, en oov varmaan ikinä' kysyny tätä en varmaan tiijäv vastausta mutta kysytäämpä nyten tämä sittet tästä* (Birgitta)

(2) *jooh, ooks menos tänää fobiaah* (Juha)

Analyysiosion olen jakanut kolmeen osioon: aineiston kvantitatiiviseen osioon, viittaus-suhteita tarkastelemaan osioon ja sukupuolten välisiä eroja tutkivaan osioon.

Kvantitatiivisessa osiossa olen tarkastellut kaikkia aineistossa esiintyviä yksikön 2. persoonan variantteja toteamus- ja kysymyslauseiden välillä. Kysymyslauseiden välillä olen tarkentanut jakoa haku- ja vaihtoehtokysymyksiin. Sukupuolten välisten erojen tutkimisessä tarkastelu on jakaantunut kahteen osaan: varianttien käytön jakaantumiseen sukupuolten välillä ja viittaussuhteiden eroavaisuuksiin sukupuolten välillä. Viittaussuhteita tarkastelevassa osiossa tutkin sitä, kuinka informantit käyttävät yksikön 2. persoonaa vuorovaikutuksessa deiktisesti spesifeihin ja avoimiin viittauksiin. Aiemmassa yksikön 2. persoonan käyttöä käsittelevässä murteentutkimuksessa en ole törmännyt vastaavaan jakoon, mutta aineistoni perusteella tyttöjen ja poikien välillä on havaittavissa selkeitä eroavaisuuksia yksikön 2. persoonan käytössä viittaussuhteiden suhteen.

Yksi mielenkiintoisista aiheista tutkimuksessani oli tutkia erityisesti *nää*-variantin ilmaantuvuutta ja käyttöä informanttien puheessa, minkä vuoksi *nää* on keskeinen osa myös analyysiä. Vertailen tutkimukseni tuloksia *nää*-variantin osalta muihin vastaaviin tutkimuksiin, joita on tehty Oulussa ja Oulun murteen reuna-alueilla. Aineistossani esiintyviä lyhytmuotoisia *nä*- ja pitkämuotoisia *nää*-variantteja nimitän analyysiosiossa yhteisesti *nä(ä)*-variantiksi.

Olen käyttänyt litteraateissani pelkistettyä suomalais-ugrilaista litterointiteknikkaa. Litterointiperiaatteeni ovat seuraavat:

- Erisnimet olen kirjoittanut isolla alkukirjaimella.
- Olen merkinnyt pitkät vokaalit kahdella vokaalin merkillä, esim. *sää*.
- Aineistossa eri vahvuisesti esiintyviä diftonginreduktioita olen merkinnyt yhteisesti ilman reduktioita.
- Yksikön 2. persoonan varianttien esiintymät olen lihavoanut.
- Lyhyitä taukoja olen merkinnyt pilkulla ja yli sekunnin mittaisia taukoja pisteellä.
- Olen merkinnyt *η*-äänteen aina esiintyessä, esim. *kummiηki*.
- Rajageminaation olen merkinnyt aina esiintyessä, esim. *laskek kotona*.
- Glottaaliklusiilin olen merkinnyt aina esiintyessä, esim. *muute' 'ärsytti*.
- Assimilaatiot olen merkinnyt aina esiintyessä, esim. *alottanuj jo*.
- Selvästi yhteen liittyneiden sanojen esiintymät olen merkinnyt kuulon perusteella, esim. *silleettä*.
- Epäselvästi kuuluneet kohdat olen merkannut sulkujen sisään, esim. *tun(nillattä)*.

3. ANALYYSI

3.1. Yksikön 2. persoonan varianttien kvantitatiivinen jakauma

Yksikön 2. persoonan variantit ovat aineistossani jakaantuneet informanttien välillä seuraavanlaisesti:

TAULUKKO 1. Yksikön 2. persoonan varianttien jakauma informanttien välillä.

	<i>sinä</i>	<i>sää</i>	<i>sä</i>	<i>nä(ä)</i>	Yhteensä
Juha	2	2	0	1	5
Jesse	2	2	1	5	10
Onni	0	7	3	0	10
Nestori	0	3	1	0	4
Birgitta	2	6	2	7	18
Kaarina	0	3	1	2	6
Päivi	0	8	1	0	9
Anja	0	3	2	0	5
Yhteensä	6	34	11	15	66
%-osuudet	9,1 %	51,5 %	16,7 %	22,7 %	100 %

Aineiston tulokset vastaavat pitkälti Mantilan (2019: 261) saamia tuloksia vuodelta 2019: kaikista varianteista taajin on *sää*, jonka jälkeen *nä(ä)* on toiseksi taajin. *Sää* on lisäksi ainoa variantti, joka ilmenee jokaisella informantilla. *Nä(ä)* taas esiintyy vain neljällä informantteista, ja näistä kahdella se on frekvenssiivisin variantti. Erona oululais- ja vaalalaisnuorten välillä näyttäisi olevan se, että vaalalaisnuoret käyttävät puheessaan enemmän *sinä*- ja *sä*-variantteja, jotka ovat olleet vanhastaan yksikön toisen persoonan variantteja niin Vaalassa kuin Oulussakin (Kettunen: kartta 112).

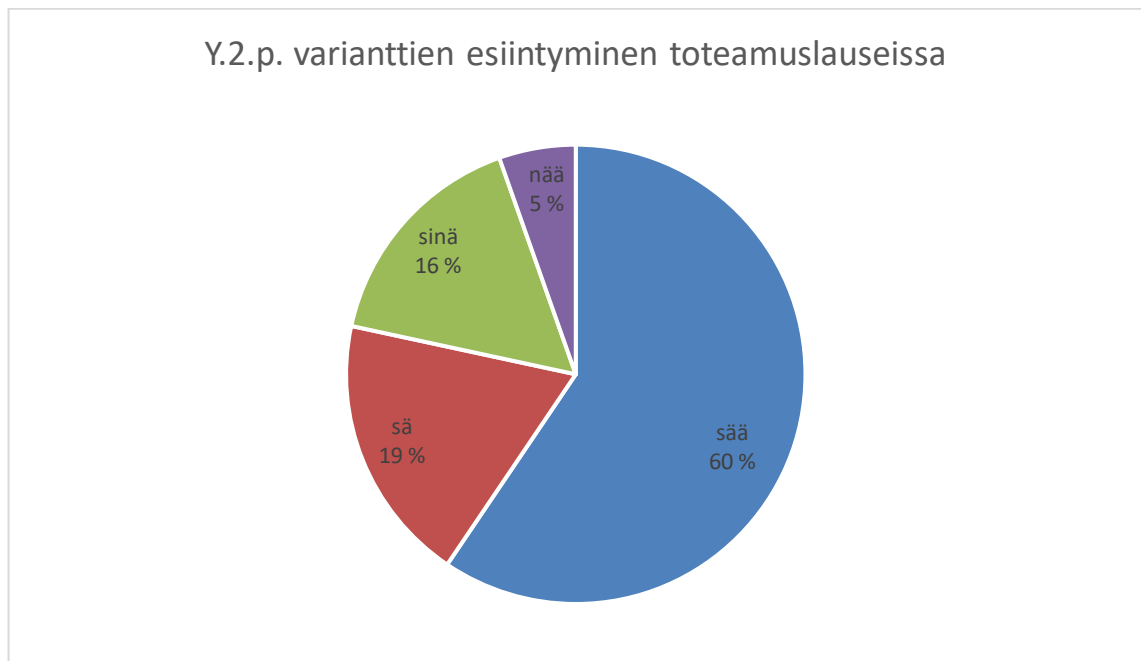
Taulukon perusteella huomataan, että informanttien välillä on suuria eroja sen suhteen, kuinka paljon he käyttävät puheessaan yksikön toisen persoonan variantteja. Birgitalla on suurin esiintymäluku 18 ja Nestorilla pienin neljä. Yleisesti ottaen kaikissa haastattelussa toinen pareista tuotti selvästi enemmän yksikön 2. persoonan esiintymiä kuin

toinen. Pienimmän erotuksen esiintymien välillä muodostavat Päivi ja Anja erotuksen ollessa neljä ja suurimman erotuksen Birgitta ja Kaarina erotuksen ollessa 12.

Informantit suosivat hyvin pitkälti samoja variantteja keskusteluissaan kuin parinsa. Nestorin ja Onnin ja Päivin ja Anjan keskusteluissa esiintyy vain *sää*- ja *sä*-pronomini-variantteja. Merkille pantavaa on, että *nä(ä)*-varianttia käyttivät keskusteluissaan vain Juha ja Jesse ja Birgitta ja Kaarina. Birgitalla ja Jessellä *nä(ä)* oli taajin variantti kaikista. Keskusteluparien varianttien käytöstä voidaan päätellä informanttien mukauttavan puhettaan keskustelukumppanin puheeseen.

Yksikön toisen persoonan variantteja esiintyy aineistossani toteamuslauseissa 37 kertaa ja kysymyslauseissa 30 kertaa. Käsittelen seuraavissa alaluvussa varianttien kvantitatiivista jakaumaa toteamus- ja kysymyslauseissa. Kysymyslauseissa olen erotellut kvantitatiivisen jaon vielä hakukysymysten ja vaihtoehtokysymysten osalta.

3.1.1. Varianttien kvantitatiivinen jakauma toteamuslauseissa

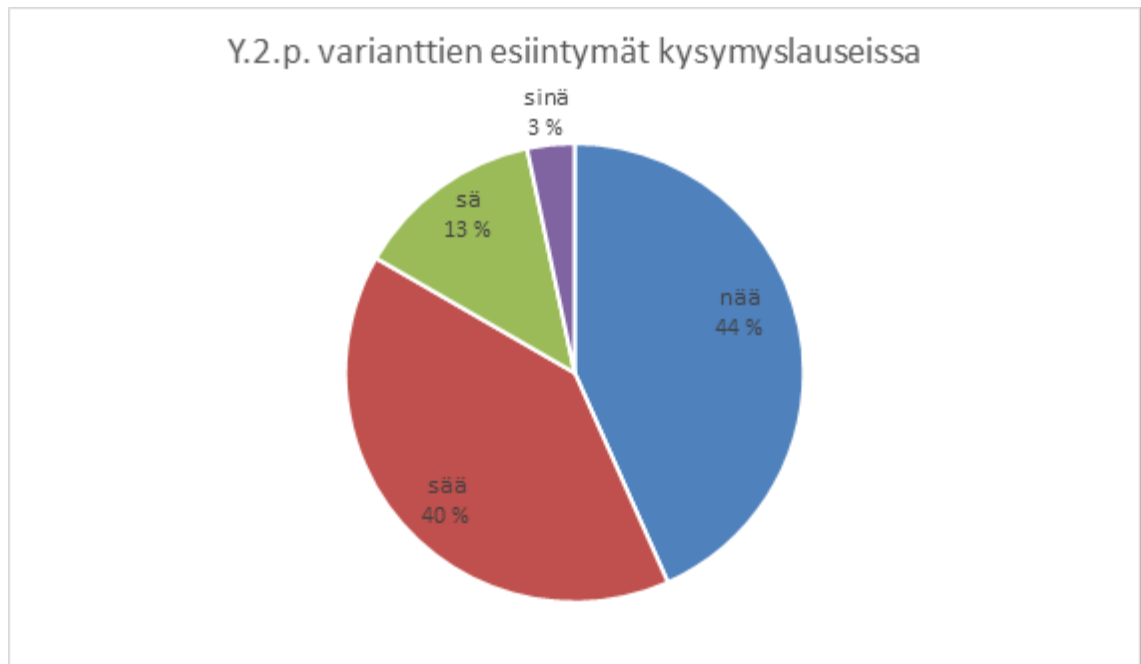
KUVIO 1. Yksikön 2. persoonan varianttien esiintyminen toteamuslauseissa.

Sää on toteamuslauseissa taajimmin esiintyvä variantti. Aineiston 34 *sää*-variantista 22 esiintyy toteamuslauseessa. *Sinä*-variantti esiintyy kuusi kertaa toteamuslauseissa, kun se esiintyy aineistossa kokonaisuudessaan seitsemän kertaa, mikä viittaa *sinä*-variantin vahvasti painottuvan toteamuslauseisiin. *Sä*-variantin jakauma toteamus- ja kysymyslauseiden välillä on tasaisempi, mutta sekin on *sää*- ja *sinä*-variantin tavoin painottunut enemmän toteamuslauseisiin: *sä* esiintyy toteamuslauseissa kuusi kertaa ja neljä kertaa kysymyslauseissa.

Suurin jakauma toteamus- ja kysymyslauseiden välillä on nähtävissä *nä(ä)*-variantin osalta: 15 variantista vain kaksi esiintyy toteamuslauseessa. Nämä kaksi esiintymää ovat samassa vuorossa toistettuja, ja vaikka vuoro on syntaktisesti toteamuslause, se on semanttisesti kysyvä (esimerkki 2.). *Nä(ä)*-variantin painottuminen vahvasti kysymyslauseisiin, ja etenkin *kO*-liitepartikkelisiin vaihtoehtokysymyslauseisiin on odotuksenmukaista (Mantila, Pääkkönen 2010: 42). Viimeaikainen tutkimus on kuitenkin osoittanut, että oululaisnuorten puheessa *nä(ä)* esiintyy yleisesti myös toteamuslauseissa, mistä voidaan päätellä, että *nä(ä)*-variantin leviäminen toteamuslauseisiin ei ole niin pitkällä vaalalaisilla kuin se on oululaisilla (Mantila 2019: 265).

(3) *nin **nää**, **nää** tuut tänne sittek ku, tämä o' 'ohi* (Jesse)

3.1.2. Varianttien kvantitatiivinen jakauma kysymyslauseissa

KUVIO 2. Yksikön 2. persoonan esiintymät kysymyslauseissa.

Aineistossani *nä(ä)* on selvästi kysymyslauseisiin painottunut variantti. Mantilan aineistossa *nä(ä)*-variantti on jakautunut tasaisemmin toteamus- ja kysymyslauseiden välillä, mutta siinäkin enemmän painottunut kysymyslauseisiin. Aineistossani *nä(ä)*-variantti on kysymyslauseissa taajin variantti, kun taas Mantilan aineistossa *sää* on sekä kysymysettä toteamuslauseiden taajin variantti. *Nä(ä)*-variantin syntykonteksti huomioon ottaen (ks. 1.2.) *nä(ä)*-variantin painottuminen kysymyslauseisiin on odotuksenmukaista (Mantila 2010: 40–43). Huomionarvoista on, että Oulussa murteen sydänalueella *nä(ä)* on alkanut levitä toteamuslauseisiin (Mantila 2019: 265). Nivalan murretta vuonna 2005 pro gradu -tutkielmassaan tutkinut Kaisa Viitasalo ei ole ottanut kantaa *nä(ä)*-variantin ilmaantuvuuteen kysymys- ja toteamuslauseiden välillä. Selvitän seuraavaksi varianttien jakautumista vaihtoehtokysymysten ja hakukysymysten välillä.

TAULUKKO 2. Yksikön 2. persoonan ilmentymät vaihtoehto- ja hakukysymyslauseissa.

	<i>nä(ä)</i>	<i>sää</i>	<i>sä</i>	<i>sinä</i>	yhteensä
Vaihtoehtokysymykset	11 (68,8 %)	3 (18,8 %)	2 (12,5 %)	0	16
Hakukysymykset	2 (14,3 %)	9 (64,3 %)	2 (14,3 %)	0	13

Olen taulukossa 2 jakanut aineiston kaikki kysymyslauseet kahteen kysymyslauseiden päätyyppiin, vaihtoehto- ja hakukysymyksiin, ja tarkastellut näiden kahden kysymyslauseetyypin välistä kvantitatiivista jakaumaa. Hakukysymyksillä tarkoitetaan kysymyssanalla alkavia kysymyslauseita (esimerkit 3–5) ja vaihtoehtokysymyksillä *kO*-liitepartikkelilla alkavaa kysymyslauseita (Visk s.v. § 888). Perustelen tätä jakoa sillä, että etenkin *nä(ä)*-variantin edustavuudessa voidaan nähdä vaihtelua haku- ja vaihtoehtokysymysten välillä variantin syntyhistoria huomioon ottaen (ks. 1.2.).

Taulukko 2 osoittaa kysymyslauseiden jakautuvan tasaisesti vaihtoehto- ja hakukysymysten välillä. *Sä*-variantti on painottunut tasaisesti molempien kysymyslauseetyyppien välillä, mutta sen edustus kysymyslauseiden kohdalla on *nä(ä)*- ja *sää*-variantteihin verrattuna pieni. *Sä*-variantin suhteen toisessa vaihtoehtokysymyksessä *sä* on sulautunut osaksi kysymyssanaa (esimerkki 4.). Tapaus on vastaavanlainen kuin esimerkissä 2, mutta tämän olen laskenut osaksi aineistoa, koska esimerkissä 4 variantti ei ole lyhentynyt.

(4) (nauraa) *kerä, muistaksä silloṅ ku, kuka se sikke huusi tyylilij jonnekki sitkuu että uliuliuli ja joku vaa, uliuliuli* (Kaarina)

Muissa kysymyslauseissa *sä*-variantti esiintyy vain Ossin ja Nestorin keskustelussa ja vain kysymyssanan *mitä* kanssa (esimerkki 5.)

(5) *selvis, nytteṅ ku mainittit tuon että, miten siellä oṅ kaikki poliittiset jutut menny ja, kaikki tämmöset nii, mitä sää oot mieltä niistä että, vaikuttaaks ne sun elämään niinṅku millään tavalla, ja mitä sä niinṅku ite ajattelet, niistä asioista* (Ossi)

Nä(ä)- ja *sää*-variantin osalta jakauma kahden kysymyslauseetyypin välillä on lähes päinvastainen. Vaihtoehtokysymyslauseissa *nä(ä)*-variantti kattaa lähes 70 prosenttia

esiintymistä ja hakukysymyslauseissa *sää*-variantti kattaa niin ikään yli 60 prosenttia esiintymistä.

Informantit, jotka käyttävät puheessaan *nä(ä)*-pronominia, käyttävät lähes yksinomaan sitä vaihtoehtokysymyslauseissa. Juhan ja Jessen keskustelussa *nä(ä)* on ainoa kysymyslauseissa esiintyvä variantti. Birgitan ja Kaarinan keskustelussa muutkin variantit ovat edustettuina ja heidän keskustelussaan *sää*-variantti on muissa kysymyslauseissa taajin variantti. Osalla informanteista esiintyy eri variantteja saman vuoron aikana niin vaihtoehtokysymyslauseissa (esimerkki 6.) kuin hakukysymyslauseissakin (esimerkki 5.).

(6) *olikko **nää** siinä em mäa muista olikko **sää*** (Birgitta)

3.2. Yksikön 2. persoonan viittaussuhteet

Olen tähän mennessä tutkinut analyysissäni yksikön 2. persoonan varianttien kvantitatiivista jakaumaa toteamus- ja kysymyslauseiden välillä. Kysymyslauseiden osalta olen tarkentanut kvantitatiivista analyysiä haku- ja vaihtoehtokysymyksiin. Seuraavaksi tutkin yksikön 2. persoonan käyttöä sen viittaussuhteiden näkökulmasta. Olen jakanut viittaussuhteiden tarkastelun kahteen alakategoriaan: deiktisesti spesifeihin viittauksiin ja avoimiin viittauksiin.

3.2.1. Deiktisesti spesifit viittaukset

Suurin osa aineistoni yksikön 2. persoonan viittauksista on deiktisesti spesifejä viittauksia (esimerkit 1–16). Deiktisesti spesifeistä viittauksista suurin osa taas viittaa puhetilanteessa suoraan keskustelukumppaniin. Keskustelukumppaniin viitatessa lauseen deiktinen piste voi olla niin menneisyydessä, nykyisyydessä kuin tulevaisuudessakin. Informanttiparit eroavat siinä, viittaavatko he keskustelukumppaniin kysymys- vai toteamuslauseessa deiktisen pisteen ollessa menneisyydessä. Jos kysymys liittyy menneisyyteen, kysyjä haluaa tietää jotain keskustelukumppanin menneisyydestä, tai kysymyksellä viitataan yhteiseen kokemukseen. Esimerkeissä 7–9 tapahtuma-ajan ankkurointina menneisyyteen toimii imperfekti- tai perfektimuotoinen verbi.

(7) *mitä sää tota, viime kesänä teit, siitä ei turhaņ kauaa aikaa oo nii, mitä sää teit kesällä* (Ossi)

(8) (nauraa) *tiiäkkö niinķus siinä, muistakko nää se' yhev videon* (Birgitta)

Jos menneisyyteen taas viitataan toteamuslauseessa, keskustelukumppaneilla on yhteisiä kokemuksia menneisyydessä (esimerkki 9).

(9) *no, et sinä ikinä oo sanonu' 'ees siitäs siitä, sää sanoittä joo meillä ov vanha pösö* (Juha)

Keskustelukumppaniin viittaaminen tulevaisuudessa on aineistossani varsin harvinaista: informanteista vain Ossilla ja Nestorilla tämä tapahtuu heidän keskustellessa tulevasta lukioajastaan. Esimerkissä 10 tapahtuma-ajan ankkurointina tulevaisuuteen toimii temporaalinen proadverbi *silloin*.

(10) *ei mulla oo, sillee, niinku, ku ei mulla oo kiire' 'mihinķää mä oon, kummiņki, vasta yheksäntoista silloņ ku me kirjotetaan, nii oot sääki mutta siis, kummiņki* (Ossi)

Päivi viittaa puheessaan selvästi muita informantteja enemmän keskustelukumppaniinsa yksikön toisen persoonan variantilla toteamuslauseissa. Viittaus on deiktisesti spesifi vastaanottajan suhteen, muttei ota kantaa tapahtuma-aikaan (esimerkki 11).

(11) *sää elät hetkessä ja sit sää katot mitä kokeita meillä on seuraava-* (Päivi)

Osa aineistoni deiktisesti spesifeistä yksikön 2. persoonan viittauksista ei viittaa suoraan keskustelukumppaniin. Esimerkeissä 12–16 informantit vaihtavat tarkasteluperspektiiviä sen mukaan, mihin he yksikön 2. persoonalla viittaavat. Jokaisessa perspektiivin vaihdossa ankkurina toimii vähintään *että*-konjunktio.

Anjan ja Päivin keskustelussa perspektiivin vaihto tapahtui molemmilla vain yhdessä vuorossa. Anjan vuorossa (esimerkki 12.) tapahtuma-ajan tarkastelu sijoittuu

tulevaisuuteen. Anja asettuu vuorossaan koiran perspektiiviin ja viittaa tästä perspektiivistä yksikön 2. persoonalla itseensä.

(12) *mutta kato ku, ne shibulit on just sellasii, että, tiiäkkö uusia ihmisiä sillee, nii sittem mua pelottaa että se om mulleikki silleet ok, mikä **sää** oot* (Anja)

Päivi asettuu niin ikään Bo-koiran perspektiiviin, mutta Päivi viittaa yksikön 2. persoonalla toiseen koiraan, Amiin (esimerkki 13). Vuoron tapahtuma-aika on menneisytydessä, koska Päivi ankkuroituu edellisen vuoron tapahtuma-aikaan. Päivin vuoron ymmärtämiseksi esittelen yksikön 2. persoonan varianttia sisältävää vuoroa edeltävän vuoron.

(13) *nii se ei sitä- sille' 'ollum mittääs se vaa seiso sillee, ku Bo tuli siihe* (nuuskimisen ääniä) (Anja)
*että Ami **sää** oot nii hyvä* (Päivi)

Birgitta raportoi molemmissa kolmanteen osapuoleen viittaavissa vuoroissa jotain mennyttä tapahtumaa. Molemmissa vuoroissa hän ankkuroituu kolmannen osapuolen perspektiiviin ja sen jälkeen takaisin itseensä (esimerkki 14–15).

(14) *sitte se alko mullekkij jotaki' 'että nonii no, **sinä** voit varmaa sittem mennä' 'tuonne ja mää oliv vaa' 'että, ja **sinä** voit mennä pois* (Birgitta)
(15) *siis, mää en tiä olinko mää vaan niin keskittyny vai mikä siinä on mut oliv vaa silleettä niin ku (.) joo, selevä, mutta vois itekki' 'alkaa huutamaan kus **sää** viittaaat tun(nillattä) (nauria) joooh, huomaakko **nää** että tuolla Kaarinalla siis (nauria)* (Birgitta)

Myös Kaarina ankkuroi itsensä samalla tavalla ensin kolmanteen osapuoleen ja sen jälkeen takaisin itseensä. Vaikka Kaarina raportoi mennyttä tapahtumaa, ei sitä vuorosta tempuksen perusteella voi tulkita. Kolmanteen osapuoleen viittaaminen voi liittyä jonkinlaiseen juoruamiseen, koska Kaarina vuorossaan madaltaa selkeästi ääntään puhuesaan kolmannesta osapuolesta. Esimerkissä 16 Kaarina ensin ankkuroituu vuorossa esiintyvään Jonnaan, minkä jälkeen hän ankkuroituu takaisin itseensä ja osoittaa sanansa Jonnalle.

(16) *ja sitten kuj Jonna (kuiskaa hiljaisella äänellä), tulee mun takkaa, ja on silleettä, haekko nuo paperit, mää vaa' 'että no, joo joo, nii, mitä **nää** mua siinä hoptat (Kaarina)*

3.2.2. Avoimeen yksikön 2. persoonaan viittaaminen

Aineistossani esiintyvät avoimeen yksikön 2. persoonaan viittaavat vuorot ovat kaikki sinä-passiivimuotoja². Sinä-passiivimuodoissa esiintyy vain kahta varianttia: neljässä käytetään *sä*-varianttia ja kuudessa *sää*-varianttia. Kahdeksasta informantista viisi käyttää sinä-passiivia. Vain tytöt, Anja ja Birgitta, käyttävät sinä-passiivin yhteydessä *sä*-varianttia. Pojista kaikki muut paitsi Juha käyttävät sinä-passiivia vähintään kerran, ja poikien puheessa esiintyy vain variantti *sää*, joka esiintyy myös Birgitan puheessa.

Esimerkkejä sinä-passiivin *sä*-variantit:

(17) *ja sitte, mä öö, sienestäminen ku siinä onse tiiäkkö ku **sä** etit ja sit ku **sä** löyvvät nii sit on semmonen aaa jes, ja sattet tekkee mieli ettiä lissää ku tulee semmone, onnistumisen tunne (Anja)*

(18) *venäjää, mut sit toisaalta jos **sä** meet johonki' 'tonne, mitä näitä nyt ton näitä ruotsalaisia, tai no, ruotsalaisia kaupunkeja tai siis tuolla niinku, missä om paljo ruotsalaisia (Birgitta)*

Esimerkkejä sinä-passiivin *sää*-varianteista:

(19) *no periaatteessa mää ymmärrän se' 'että on niinku kakskielinem maa, ja jokasellahao' 'oikeus saahap palveluita omalla äidin kielellä mut sit just niin kus se ykski' 'äijä selitti siinä että, jos **sää** asut tuolla itärajalla, sulla, venäjä alkaa sun takapihaalta (Birgitta)*

(20) *kaikki tulee niin ku' 'toistojen kautta että et **sää** opi niin ku mittään keralla (Ossi)*

² Kielitoimiston ohjepankki: Passiivi-ilmaukset

- (21) *joo se om musta kyllä hyvä järjestelmä että, ykkös vuonna voijjaan vä-
hän niñku kattuo että mitkä alkaa kiinnostaa, varsinki' 'ku tulee näitä uu-
sia aineita nii ethän sää voi tietää oikeen kiinnostaako sua sitten filosofia
tai, psykologia (Nestori)*
- (22) *no niim mutta eikö se oo tavallaa vituttavaa kup pitää, monta monta
tuntia tehä, ja sittes sää saat (Jesse)*

3.3. Sukupuolten väliset erot

Olen tutkinut kappaleissa 4.1. ja 4.2. aineistossani esiintyvien yksikön 2. persoonan varianttien kvantitatiivista jakaumaa toteamus- ja kysymyslauseiden välillä sekä yksikön 2. persoonan viittaussuhteita. Teen seuraavaksi yhteenvedon havaitsemistani sukupuolten välisistä eroista, jotka liittyvät yksikön 2. persoonan variantteihin ja niiden käyttöön viittaussuhteissa.

Aineistoni perusteella tytöt käyttävät hieman enemmän yksikön 2. persoonaa: kaikista yksikön 2. persoonan ilmentymistä 38 esiintyy tytöillä ja 29 pojilla. Mikään variantti ei ole selkeästi painottunut tytöille tai pojille. *Sää*-variantin 34 ilmentymästä 14 ilmenee pojilla ja 20 tytöillä. *Nä(ä)*-variantin 15 ilmentymästä taas kuusi ilmenee pojilla ja yhdeksän tytöillä. Tältä osin aineistoni tulokset eivät vastaa Mantilan (2019: 262) tuloksia, joista on nähtävissä, että pojat käyttävät tyttöjä enemmän *nä(ä)*-varianttia ja tytöt poikia enemmän *sää*-varianttia. Aineistoni suppeus tosin voi selittää sen, että sukupuolten välisiä eroja varianttien valinnan suhteen ei ole nähtävissä samalla tavalla kuin laajemmassa aineistossa.

Ainoa selkeä ero tyttöjen ja poikien välillä aineistoni perusteella liittyy yksikön 2. persoonan viittaussuhteisiin. Deiktisesti spesifejä yksikön 2. persoonan viittauksia, joissa tapahtuu perspektiivin vaihtoja, on havaittavissa vain tytöillä. Tytöt myös puhuttelevat keskustelukumppaniaan toteamuslauseissa poikia enemmän. Tämä korostui etenkin Päivin kohdalla. Poikien on havaittu välttävän viittaamista suoraan keskustelukumppaniin (Mantila 2019: 263), mitä myös minun aineistoni tukee. Avoimissa yksikön 2. persoonan viittauksissa tyttöjen ja poikien välillä ei ollut havaittavissa suuria eroja. Ainoastaan tytöt käyttivät sinä-passiivimuotojen yhteydessä varianttia *sä*.

4. PÄÄTÄNTÖ

Olen tutkinut kandidaatintutkielmassani yksikön 2. persoonan käyttöä vaalalaisnuorten puhekielessä. Aineistonani olen käyttänyt itse keräämäni aineistoa. Aineistosta olen poiminut ja litteroinut kaikki taivuttamattomat yksikön 2. persoonan muodot. Olen tässä tutkielmassani tutkinut varianttien kvantitatiivista jakaumaa, niiden käyttöä viittaussuhteissa ja sukupuolten välisiä eroja.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on, mitä yksikön 2. persoonan variantteja vaalalaisnuorten puhekielessä esiintyy ja mikä niiden kvantitatiivinen jakauma on? Yhtenä tutkimukseni mielenkiinnoin kohteista oli selvittää, onko oululainen *nää*-variantti levinnyt Vaalaan. Vaalalaisnuorten puhekielessä esiintyvät variantit ovat Oulun murretta vastaavat: *sinä*, *sää*, *sä*, *nää* ja *nä*. Variantit ovat myös kvantitatiivisesti jakautuneet samansuuntaisesti kuin Oulussa. Ainoastaan *nää*-variantin edustus on pienempi Vaalassa kuin Oulussa. Kysymyslauseissa *nää*-variantin edustus on kuta kuinkin yhtä vahva kuin Oulussa. Toteamuslauseisiin variantti ei ole levinnyt Vaalassa yhtä tehokkaasti.

Viittaussuhteiden tarkastelun päätin ottaa osaksi tutkimustani kahdesta syystä. Ensiksi ilman sitä tutkimus olisi jäänyt lyhyeksi. Toiseksi aineistoni antoi siihen mahdollisuuden. Deiktisesti spesifejä viittauksia oli aineistossani kahdenlaisia: keskustelukumppaniin viittaavia ja toisesta perspektiivistä viittaavia. En onnistunut löytämään lähteitä, jotka käsitelisivät toisesta perspektiivistä viittaamista. Tässä aiheessa olisi rutkasti tutkittavaa. Aineistoni perusteella kyseinen puhekielen piirre olisi enemmän tyttöjen suosima. Avoimet yksikön 2. persoonan viittaukset olivat kaikki *sinä*-passiivimuotoja. *Sinä*-passiivi on varsin yleinen puhekielen piirre, ja sen esiintyminen aineistossani oli odotuksenmukaista.

Kolmas tutkimuskysymykseni oli, onko sukupuolten välillä havaittavia eroja kahden aiemman tutkimuskysymyksen suhteen? Käsittelin niitä jo hieman edellisessä kappaleessa. Yksikön 2. persoonan varianttien kvantitatiivisen jakauman suhteesta sukupuolten välillä on vaikea tehdä johtopäätöksiä, sillä aineistoni on liian suppea. Sen sijaan yksikön 2. persoonan käytöstä viittaussuhteissa voidaan nähdä eroja sukupuolten välillä. Aineistoni perusteella toisesta perspektiivistä tapahtuva viittaaminen olisi enemmän tyttöjen suosima puhekielen piirre. Tämän lisäksi tytöt puhuttelevat keskustelukumppaniaan enemmän suorasti kuin pojat. Maininnan arvoista *sinä*-passiivin käytössä on se, että tytöt

käyttivät ainoastaan laajalevikkeistä ja jossain määrin pääkaupunkiseudulle leimautunutta *sä*-varianttia sinä-passiivin yhteydessä. Tämä toisaalta tukee sitä, että tytöt suosivat poikia enemmän laajalevikkeisiä ja yleispuhekielisiä ilmauksia.

Olen tutkinut Vaalan murretta tutkimuksessani vain suppealta osin ja pitkälti Oulun murteen vaikutuksen kannalta. Aineistossani on myös havaittavissa paljon Kainuun murteen piirteitä, jotka ovat jatkotutkimuksen arvoisia. Esimerkiksi Kainuun murteelle tyypilliset vahvat glottaaliklusiilit ja diftongin reduktiot olivat havaittavissa aineistossani. Kainuussa on paljon Vaalan kaltaisia pieniä paikkakuntia, jotka olisivat Kainuun murteen tutkimuksesta kiinnostuneelle oikeita aarraittoja.

LÄHTEET:

- CHAMBERS, J.K. 1995: *Sociolinguistic theory. Linguistic variation and its social significance*. Blackwell, Oxford.
- KETTUNEN, LAURI 1940a: Suomen murteet III A. Murrekartasto. SKST 188. Helsinki: SKS= Suomalaisen Kirjallisuuden seura
- KIELITOIMISTON OHJEPANKKI: Passiivi-ilmaukset. <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/354> (2.12.2020)
- KUNNAS, NIINA 2007: *Miten muuttuu runokyllien kieli. Reaaliaikatutkimus jälkitavujen A-loppuisten vokaalijonojen variaatiosta vienalaismurteissa*. Acta Universitatis Ouluensis B78. Oulu.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001a: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 105. s. 74–101. Kotikielen Seuran aikakauslehti.
- LÖPPÖNEN, SIRKKU 2015: *Oulunsalolaisnuorten puhekieli*. Pro gradu -työ. Oulu: Oulun yliopisto.
- MANTILA, HARRI 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108. s. 322–346
- MANTILA, HARRI–PÄÄKKÖNEN, MATTI 2010: *Oulun seudun murteen vokaalisto. Historia, muutos ja variaatio*. Suomi 198. Helsinki: SKS.
- MANTILA, HARRI – SAVINIEMI, MAIJA – KUNNAS, NIINA 2019: *Oulu kieliyhteisönä*. Suomalaisen kirjallisuuden seura
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Jyväskylän yliopisto.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO—SORJONEN, MARJALEENA 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankeeseen pohjalta*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- RAPOLA, MARTTI 1969: *Johdatus suomen murteisiin*. Tietolipas 4. Helsinki: SKS= Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- RÄISÄNEN, ALPO 2001: *Oulujärven ympäristön murrekirja*. Helsinki: SKS=Suomalaisen kirjallisuuden seura

- RÄISÄNEN, ALPO 1972: *Kainuun murteiden äännehistoria I Vokaalisto*. Suomalaisen kirjallisuuden seura
- RÄISÄNEN, ALPO 1982: *Kainuun murteiden ja nimistön opas*. Kainuun Sanomain Kirjapaino Oy
- SUOMALAINEN, KARITA 2018: *Sinä*, konteksti ja monitulkintaisuus, *Virittäjä* 122 s. 320—355. Kotikielen seuran aikakauslehti.
- SIEWIERSKA, ANNA 2004: *Person*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VIITASALO, KAISA 2005: *Minä- ja sinä-pronominien variantit Nivalan nuorten puheessa ja mielikuvissa*. Pro gradu-tutkielma. OY.
- WARDHAUGH, RONALD—JANET, M. FULLER 2015: *An Introduction to sociolinguistics*. Seventh edition. [Hoboken, NJ] : Wiley-Blackwell. 2015
- VALTIOVARAINMINISTERIÖ: Vaala siirtyy Kainuusta Pohjois-Pohjanmaahan vuoden 2016 alusta. <https://vm.fi/-/vaala-siirtyy-kainuusta-pohjois-pohjanmaahan-vuoden-2016-alusta> (5.2.2015)
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA –KORHONEN, RIITTA– KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (4.11.2020)